

ВОСПИТАНИЕ БЛАГОРОДНЫХ ВЗГЛЯДОВ: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ УСТНЫХ ТРАДИЦИЙ, НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ И СОВРЕМЕННЫХ ДУХОВНЫХ УГРОЗ

Режапов Абдушукур Абкарим ўғли

Андижанский институт сельского хозяйства и агротехнологии,
кафедра иностранных языков

Аннотация. В данной статье анализируются теоретико-методические основы воспитания благородных взглядов, роль устных традиций и национальных ценностей в формировании духовности молодёжи, а также влияние современных духовных угроз в условиях глобализации. Рассмотрены идеи Абу Али ибн Сины, Алишера Навои, представителей национальной идеологии и современные педагогические подходы. Предлагаются эффективные пути обеспечения духовной безопасности общества.

Ключевые слова. Благородные взгляды, духовность, устные традиции, национальные ценности, духовные угрозы, глобализация, воспитание, духовная безопасность.

EDUCATION OF VIRTUOUS WORLDVIEWS: INTERPRETATION OF ORAL TRADITIONS, NATIONAL VALUES, AND CONTEMPORARY SPIRITUAL THREATS

Rejapov Abdushukur Abkarim o'g'li

Andijan Institute of Agriculture and Agrotechnologies,
Department of Foreign Languages

Annotation. In this article, the theoretical and methodological foundations of cultivating virtuous worldviews are examined, focusing on the role of oral traditions and national values in shaping the spiritual development of the younger generation. It also analyses the impact of contemporary spiritual threats emerging in the context of globalization. The study integrates insights from Abu Ali Ibn Sina, Alisher Navoi,

national ideology scholars, and modern pedagogical theories, proposing effective approaches to strengthening spiritual security.

Key words. Virtuous worldview, spirituality, oral traditions, national values, spiritual threats, globalization, education, spiritual security.

EZGU QARASHLAR TARBIYASI: OG‘ZAKI AN‘ANALAR, MILLIY QADRIYATLAR VA ZAMONAVIY MA‘NAVIY TAHDIDLAR TALQINIDA

Rejapov Abdushukur Abkarim o‘g‘li

Andijon qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti,

Xorijiy tillar kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ezgu qarashlar tarbiyasining nazariy-metodik asoslari, og‘zaki an‘analar va milliy qadriyatlarning yosh avlod ma‘naviyatini shakllantirishdagi o‘rni, shuningdek, globallashuv sharoitida vujudga kelayotgan ma‘naviy tahdidlarning ta‘siri ilmiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda Abu Ali Ibn Sino, Alisher Navoiy, milliy mafkura namoyandalari va zamonaviy pedagogik qarashlar yoritilib, ma‘naviy xavfsizlikni ta‘minlashning samarali yondashuvlari taklif etiladi.

Kalit so‘zlar. Ezgu qarashlar, ma‘naviyat, og‘zaki an‘analar, milliy qadriyatlar, ma‘naviy tahdidlar, globallashuv, tarbiya, ma‘naviy xavfsizlik.

Global axborot oqimi bugungi kunda mislsiz tezlashdi. Internet va mobil texnologiyalar inson hayotining barcha jabhalariga chuqur kirib bordi, transmilliy madaniy oqimlar esa yoshlarning ma‘naviy dunyosida murakkab qarama-qarshi jarayonlarni yuzaga keltirmoqda. Bugungi avlod axborot manbalariga qulay kirish imkoniga ega bo‘lsa-da, bu ularning milliy identiteti, ruhiy barqarorligi va qadriyatlar tizimiga sezilarli bosim o‘tkazmoqda.

Shu sababli, ma‘naviy tarbiya masalalari strategik ahamiyatga ega. Ayniqsa, o‘zbek xalqining ming yillar davomida shakllangan og‘zaki an‘analari — ertaklar, dostonlar, afsona va rivoyatlar, latifalar, maqollar, hikmatlar — yoshlar ongining sog‘lom rivojlanishida beqiyos rol o‘ynaydi. Ushbu janrlar faqat badiiy san‘at namunalari emas, balki milliy ma‘naviy xavfsizlikning mustahkam poydevori sifatida xizmat qiladi.

O‘zbek xalq og‘zaki ijodi- xalqning tarixiy xotirasi, ijtimoiy psixologiyasi, ma’naviy qarashlari va ruhiy tamoyillarini bir tizim sifatida mujassam etadi.

Folklor nafaqat badiiy matnlarni, balki quyidagilarni o‘zida jamlaydi: Axloqiy qadriyatlar tizimi — qahramonlarning yaxshi va yomon xatti-harakatlari orqali bolalarda axloqiy me’yorlarni shakllantiradi. Tarixiy tajriba qatlamlari — avlodlar tajribasi va hayotiy saboqlarni saqlaydi. Milliy mentalitetning belgilari — xalqning o‘ziga xos fikrlash, his-tuyg‘ular va qaror qabul qilish xususiyatlarini ifodalaydi. Xalq pedagogikasi modeli — tarbiyaviy printsiplar va qadriyatlarni avloddan-avlodga yetkazadi. Shu sababli folklor jamiyat uchun “ma’naviy genetik kod” vazifasini bajaradi: xalqning kimligi, dunyoqarashi va ezgulikka munosabati avloddan-avlodga uzluksiz uzatiladi. Folklordagi obrazlar ko‘pincha qarama-qarshi kutublar bilan ifodalanadi: Yaxshilik — yovuzlik, halollik — hiyla, mardlik — qo‘rqoqlik, saxovat — ochko‘zlik.

Bunday qarama-qarshiliklar bolada axloqiy farqlash qobiliyatini shakllantiradi. U bolalikdan yaxshi va yomonni tabiiy ravishda ajrata boshlaydi, bu esa shaxsning ma’naviy rivojlanishi uchun muhim poydevordir. Bugungi kunda ko‘plab davlatlarda milliy identitet inqirozi yuzaga kelmoqda. Bu jarayon: multimedia madaniyatining cheksiz hukmronligi, internet psixologiyasi, virtual qadriyatlar tizimi bilan bog‘liq. Shu sharoitda folklor, avvalo, milliy o‘zlikni asrash vositasiga aylanadi va yoshlar ma’naviyatini mustahkamlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Sharq tafakkurida ezgulik tushunchasi inson kamolotining tayanchi hisoblanadi. Abu Ali Ibn Sino, Beruniy, Alisher Navoiy, Bahovuddin Naqshband, Ahmad Yassaviy kabi olimlar insonni ezgulikka yetaklovchi omillarni chuqur tahlil qilgan. Ezgulik tushunchasi quyidagilar bilan izohlanadi: ruhiy poklik, halollik, adolat, saxovat, vatanparvarlik.

Tasavvufda esa “ezgulik — nafsni yengish orqali hosil bo‘ladi” degan tamoyil mavjud. Bu esa shuni anglatadiki, ma’naviy mukammallikka erishish uchun inson avvalo o‘z ichki istaklari va shaxsiy kamchiliklari ustida ishlashi kerak. Ezgulik faqat shaxsiy fazilat emas, balki ijtimoiy yuksak qadriyat sifatida qaraladi. Insonning jamiyat oldidagi mas’uliyati va davlatning fuqarolar oldidagi majburiyatlari ham shu

tushunchaga bog‘liq. Shu bois, ezgulik konsepsiyasi tarbiyaviy va ma’naviy jarayonlarning markazida turadi.

Mahalla — qadriyatlar uzluksizligining markazi bo‘lib, o‘zbek xalqining eng qadimiy ijtimoiy institutlaridan biri sifatida quyidagi vazifalarni bajaradi: tarbiyaviy jarayonni nazorat qilish, yoshlarni jamoaga qo‘shish, odob-axloq me’yorlarini shakllantirish, ma’naviy muhit yaratish.

Shu o‘rinda, oila — ma’naviy tarbiyaning boshlang‘ich maktabi bo‘lib, u tarbiyasining asosiy prinsiplari: mehr va e’tibor, shaxsiy namuna, odob va axloq, qadriyatlarga hurmat bilan qarashdir.

Bugungi kunda o‘zbek ta’lim tizimi quyidagi vositalar orqali milliy qadriyatlarni yosh avlodga yetkazmoqda: tarbiyaviy dasturlar, “Ma’naviyat soati”, adabiyot va tarix darsliklari, ma’naviyat va ma’rifat markazlari.

Bugungi davrda ma’naviy tahdidlar murakkab tizim holiga kelgan va quyidagi turlarga ajratish mumkin: Axborot-psixologik tahdidlar: yolg‘on axborotlar, manipulyativ kontent, psixologik bosim, radikal g‘oyalar, destruktiv oqimlar.

Madaniy ekspansiya: transmilliy pop-madaniyatning ko‘pligi, milliy o‘zlikdan uzoqlashish, ma’naviy beqarorlik.

Virtual hayot sindromi: real hayotdan ajralish, ijtimoiy munosabatlarning zaiflashuvi, yolg‘on ideallar va stereotiplar.

Bular ichida qadriyatlardan begonalashish eng xavfli jarayon, chunki inson o‘z tarixidan, milliy merosidan va ma’naviy ildizlaridan uzoqlashganda istalgan g‘oyaga ta’sirlanishi osonlashadi.

Folklor asosida tarbiya texnologiyalari : Rol o‘yinlari — ertakdagi qahramonlarni jonlantirish orqali axloqiy qaror qabul qilishni o‘rgatadi. Audio-ertaklar bilan ishlash — tinglovchilar diqqatini jamlaydi va tasavvurini rivojlantiradi. Raqamli folklor loyihalari — interaktiv loyihalar, mobil ilovalar va onlayn xaritalar orqali yoshlarni jalb qiladi. Og‘zaki an’analarni sahnalashtirish — dramatizatsiya orqali axloqiy darslarni mustahkamlaydi.

Qadriyatlarga asoslangan ta'lim modeli tarkibida darsliklar va mashg'ulotlarda: halollik, mas'uliyat, sabr-toqat, mardlik, mehr-oqibat asosiy ma'naviy kategoriyalar sifatida ishlatilishi muhim hisoblanadi.

Bunday holatda ma'naviy immunitetni shakllantirishda yoshlar quyidagi ko'nikmalarni egallashi muhim: tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish, shaxsiy pozitsiya shakllantirish, mustaqil qaror qabul qilish.

Milliy adabiyotimizda ertaklar orqali ma'naviy qarashlarning shakllanishi "Zumrad va Qimmat" ertagi misolida: sadoqat, mehnatsevarlik, adolat, rahm-shafqat g'oyalari bir necha syujet qatlamlarida yetkazilgan. Har bir qahramon o'z xatti-harakati orqali yosh avlodga axloqiy dars beradi. Fidoyilik, el-yurtga sadoqat, halollik, mardlik, vatanparvarlik tushunchalari "Alpomish", "Gorogly", "Kuntug'mish" dostonlarida ayniqsa yaqqol ko'rinadi va bu asosiy g'oya sifatida talqin qilinadi. Shu timsollar yoshlar ongida mustahkam axloqiy mezon yaratadi.

Xulosa sifatida ezgu qarashlar tarbiyasi — o'zbek ma'naviy maktabining markaziy tushunchasi hisoblanadi. Og'zaki an'analar, milliy qadriyatlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalar uyg'unligi yosh avlodning ma'naviy immunitetini mustahkamlashda strategik ahamiyatga ega. Globallashuv davrida yuzaga kelayotgan ma'naviy tahdidlar milliy merosning chuqur o'rganilishini va ma'naviyatning zamonaviy shakllarda yetkazilishini talab qiladi. Oila, maktab, mahalla va jamiyatning birgalikdagi faoliyati ezgu qarashlarga ega, barkamol va mustaqil fikrlovchi yoshlarni voyaga yetkazishda muhim omildir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati.

1. Karimov, I. A. (1997). *Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat.
2. Navoiy, Alisher. (2011). *Mahbub ul-qulub*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.
3. Qahhor, A., & R. Qo'chqorov. (2019). *Folklor va og'zaki ijod nazariyasi*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
4. Turaev, B. (2018). *Milliy qadriyatlar va ma'naviy tarbiya asoslari*. Toshkent: Fan va texnologiya.